

Tür-Say Etkinlik Raporu

ODTÜ

22 Haziran 2018

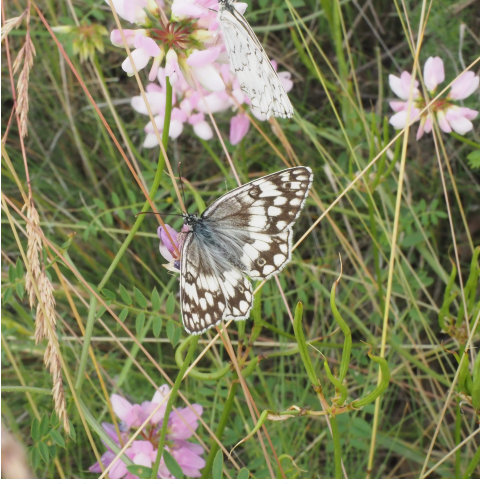
ÖZET

Tür-Say, belirlenen bir alanda belirli bir süre içerisinde yaşayan **tüm canlıların** kayıt altına alındığı bir biyolojik çeşitlilik tespit çalışmasıdır. Alanında uzman Doğa Bilimcileri, gönüllü doğa rehberleri ve halkın geniş katılımıyla bir maraton şeklinde gerçekleştirilir. Amacı, bir yandan halkın doğa ve doğa korumaya ilgisini çekmek, bir yandan da korunması istenen alanın tür çeşitliliğini ortaya koymaktır.

Türkiye’de bu çalışmanın ilki 22 Haziran 2018 tarihinde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Butterfly Conservation (UK), Anima Mundi (IT), ve Thessaly Teknoloji Enstitüsü (GR) ortaklığında Doğa Koruma Merkezi Vakfı tarafından yürütülen, gençlerin sürdürülebilirlik ve doğa koruma konularında bilgi ve becerilerle donatılarak güçlendirilmesini hedefleyen Erasmus + “ Gençlik ve Kent için Doğa” projesi kapsamında ODTÜ arazisinde yapılmıştır. Etkinlik, yaklaşık 100 kişilik bir katılımı ODTÜ Kampüsünün “Yalıncak” olarak bilinen kısmında, alanında uzman Doğa Bilimcileri, Gençlik ve Kent için Doğa projesi “Gönüllü Doğa Eğitmenleri” ve Ankaralılarınca gerçekleştirilmiştir.

Tür kayıtları için iNaturalist mobil uygulaması kullanılmış, bu uygulama aracılığıyla 1324 gözlem kaydedilmiş, bunların 1054’ünün tespiti yapılabilmektedir. Buna göre gözlemlerde 424 taksona ait kayıt elde edilmiştir. Bunlardan 157’si cins düzeyinde, 267’si ise tür düzeyindedir.

En çok kayıt altına alınan 5 tür Anadolu melikesi (*Melanagia Larissa*), Saçlı keten (*Linum hirsutum*), Uyuzotu (*Genus scabiosa*), İspanyol kraliçesi (*Issoria lathonia*) ve Tüylü kısamahmut otudur (*Teucrium polium*).

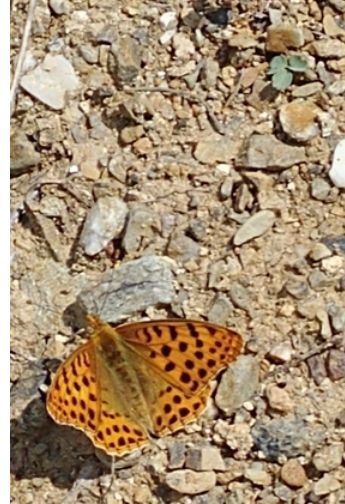
Anadolu melikesi, *Melanagia Larissa*.
(Fotoğraf: Megan Sherby, Butterfly Conservation)

Saçlı keten, *Linum hirsutum*.
(Fotoğraf: Hamiye Tefek, Tür-Say katılımcısı)

Uyuzotu, Genus *scabiosa*.
(Fotoğraf: Umut Hasanoğlu, Doğa Eğitmeni)

İspanyol kraliçesi, *Issoria lathonia*,
(Fotoğraf: Nermin Biber, Tür-Say Katılımcısı)

Tüylü kısamahmut otu, *Teucrium polium*
(Fotoğraf: Olgu Gizem Birgi, Doğa Eğitmeni)

1. Giriş

1.1. Tür-Say Nedir?

Tür-Say, “tür sayımının” kısaltılmış halidir. Orijinal ismi olan BioBlitz, “yaşam” anlamına gelen “bio” ve “hızlıca ve yoğun bir şekilde yapılan şey” anlamına gelen “blitz” kelimelerinin birleşiminden oluşur.

Tür-Say, uzman doğa bilimcilerin halkın katılımıyla, belirli bir alandaki tüm yaşam formlarını araştırıp inceleyebileceği, hızlı ve yoğun geçen bir açık hava etkinliğidir. Etkinlik, katılımcıların 24 saat (daha kısa da olabilir) içerisinde mümkün olduğunca fazla bitki, kuş, böcek, mantar, memeli, kuş veya daha farklı canlı türlerini bulmasına dayanan bir maratondur. Etkinlik sırasında bulunan tüm türler, sonrasında veri tabanına girilmek üzere not edilerek ‘tür kaydı’ oluşturulur. Tür kaydı yapanlar genellikle yalnızca ilginç ya da nadir türleri kayıt altına alırken Tür-Say’da, biyolojik çeşitliliğe dair daha genel bir çerçeveye çizebilmek amacıyla tüm türler kaydedilir.

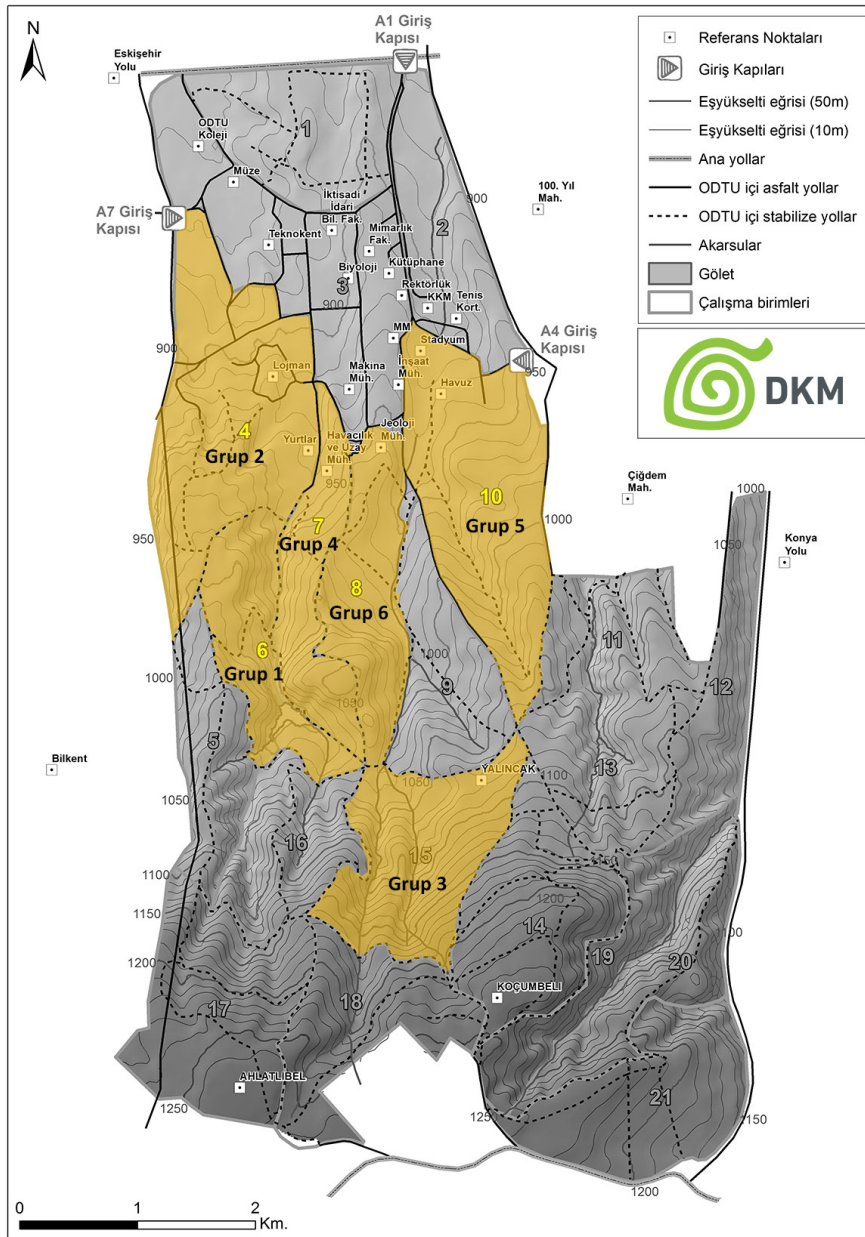
Dünyada ilk Tür-Say etkinliği Florida’da 1996 yılında yapılmıştır. Etkinlik 2006 yılında İngiltere’ye ulaşmış ve 2009 yılında İngiltere’de Ulusal BioBlitz Ağı (National BioBlitz Network) kurulmasıyla yaygınlaşarak o zamandan beri yüzlerce kez gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de ise bazı tür grupları için tür kayıt çalışmaları yapılmış olsa da tüm canlı gruplarını kapsayan tür kaydı ilk kez 22 Haziran 2018 tarihinde ODTÜ’de yapılmıştır.

Katılımcılar, uzmanlar ve doğa eğitmenleri Tür-Say etkinliği toplanma alanında

1.2. Alan

ODTÜ Arazisi, Ankara şehir merkezinin güneydoğusuna uzanan yaklaşık 45 km²lik bir alanı kaplar. Arazi, kuzeyde Eskişehir yolu, batıda Bilkent Bulvarı, kuzeyde Konya yolu ve güneydoğuda Eymir Gölü civarından geçen Ankara çevre yolu ile sınırlanmıştır. Konya Yolu ve İncek Bulvarı arazinin içinden geçip, araziye parçalara ayırmıştır. TürSay etkinliği için belirlenmiş alan yerleşke alanı ile Konya yolu, İncek Bulvarı ve Bilkent Bulvarının sınırladığı alan olup, Figür 1'de verilmiş kampüs haritasında gösterilmiştir. Haritada tüm alan toplamda 21 bölgeye ayrılmıştır ancak bunlardan yalnızca 4, 6, 7, 8, 10, 15 olarak işaretlenmiş alanlar Tür-Say etkinliği kapsamında taranmıştır.

Figür 1: ODTÜ Kampüs Haritası

1.3. Etkinlik Süreci

Tür-Say etkinliği, ODTÜ kampüs alanında gerçekleştirilmiş ilk geniş kapsamlı tür sayma etkinliğidir. Figür 1’de verilmiş kampüs haritasında 4, 6, 7, 8, 10, 15 olarak işaretlenmiş alanları kapsar.

Gençlik ve Kent için Doğa projesi gönüllü doğa eğitmenlerinden 12’sinin ve projenin yurt dışı ortakları aracılığıyla katılan 14 doğa eğitmeninin eşliğinde, 8:30 – 18:30 saatleri arasında gerçekleştirilmiştir. Etkinlik boyunca alanında uzman 6 Doğa Bilimci etkinlik alanında hazır bulunmuş ve kaydedilen gözlemler aracılığıyla tür tanımlamalarının doğru bir şekilde yapılmasını sağlamıştır. Etkinlik katılımcıları tarafından kaydedilen gözlem sayısı 1324 iken bunların 1056’sı için tür tespiti yapılabilmektedir.

Etkinlik duyuruları etkinlik tarihinden 3 hafta önce sosyal medya hesapları, mail listeleri ve katılımcı arkadaş listelerinden yapılmıştır. Katılımcılardan ön koşul olarak katılım formu doldurmaları istenmiş, bu sayede katılımcıların isim – soyisim ve e-mail adresleri toplanmıştır. Buna göre yaklaşık 160 kişi Tür-Say etkinliğine katılım göstereceğini bildirmiş ancak yaklaşık 70 kişi katılım göstermiştir.

Etkinlikten bir gün önce tüm katılımcılara e-mail yoluyla Tür-Say etkinliği hakkında detaylı bilgilendirme yapılmış, etkinlik boyunca ihtiyaç duyabilecekleri malzemeler ve uymaları gereken kurallar bildirilmiştir.

Uzman ekip ve gönüllü doğa eğitmenleri eşliğinde yürütülen Tür-Say etkinliğinin buluşma noktası ODTÜ Kapalı Yüzme Havuzu önü olarak belirlenmiştir. Katılımcılar 8:30’dan itibaren buluşma noktasında toplanmaya başlamış, kayıt işlemlerinin tamamlanmasının ardından 10’arlı gruplar halinde 2 gönüllü doğa eğitmeni eşliğinde haritada (Figür 1) belirtilen alanlara gönderilmiştir. Grupların oluşturulmasında etkinliğe birlikte gelen ve birbirlerini tanıyan katılımcıların aynı grupta olmasına önem verilmiştir. Kayıt sırasında tüm katılımcılar etkinlik alanı, etkinlik kuralları ve uygulamalar konusunda bilgilendirilmiş ve mutabakat formu imzalatılarak onayları alınmıştır.

Katılımcılardan tür kaydı için telefonlarına “Inaturalist” mobil uygulaması yüklemeleri istenmiş, inaturalist aracılığıyla gözlemledikleri türler için görüntü ve konum kaydı oluşturmaları sağlanmıştır. Ek olarak, uygulamanın kullanımından kaynaklı doğacak sorunlara önlem olarak her bir grup için whatsapp grubu oluşturulmuş, bu yolla ulaştırılan görsellerden de tür tanımlama aşamasına yararlanılmıştır.

Katılımcılardan çektikleri tür fotoğraflarını gün boyunca sosyal medya araçlarında #odtudedoga ve #tursay2018 hashtag’leriyle paylaşımları istenmiş, böylece etkinlik boyunca bilgilendirme ve duyuru yapılması teşvik edilmiştir.

Etkinlik, ODTÜ arazisinin yerleşke alanı ile Konya Yolu, İncek Bulvarı ve Bilkent Bulvarı tarafından sınırlanan bölgede gerçekleştirilmiştir. Etkinlik öncesinde uzmanlar tarafından alan büyüklüğü ve ulaşılabilirlik gibi kriterler göz önünde bulundurularak 21 farklı alan belirlenmiştir. Her bir grup, belirlenen bölge içerisinde tür kaydı alınmıştır. 21 alanın yalnızca 6'sında tür kaydı alınmıştır.

Gönüllü Doğa Eğitmenleri

Tür-Say etkinliğinde görev alan Gönüllü Doğa Eğitmenleri, Gençlik ve Kent için Doğa projesi kapsamında doğa koruma, sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği konularında yetiştirilen, doğada her yaş grubuna hitap eden etkinliklerle donanımlı gençlerden oluşan bir ekiptir.

Gönüllü doğa eğitmenlerinin bu etkinlikteki görevi, alanda katılımcılara eşlik etmek, tür kaydı sırasında kolaylaştırıcılık yapmak, olası tehlike durumunda katılımcıları uyarmak ve herhangi bir acil durumda proje sorumlularına ulaşarak gerekli desteğin sağlanmasında yardımcı olmaktır.

2. Tür-Say Bulguları

Tür-Say 2018 etkinliği ODTÜ kampüs alanının biyolojik çeşitliliğini bütünüyle ortaya çıkarılmasında bir başlangıç çalışması niteliğindedir. Çalışma sonucundaki buluntular özet halinde Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 2'de ise en çok kaydedilen türler gözlem sayılarıyla birlikte verilmiştir. Tüm tür listesi için raporun ekine bakınız (EK1).

Toplam gözlem	1324	
Tanımlanan gözlem	1056	
Tanımlanamayan gözlem	268	
Gözlemci sayısı	45	
Takson sayısı	331	
Mantar	5 tür	%1.51
Memeliler	5 tür	%1.51
Kuşlar	9 tür	%2.72
Sürüngenler	2 tür	%0.6
İşinyüzgeçliler	1 tür	%0.3
Örümcekgiller	9 tür	%2.72
Böcekler	65 tür	%19.64
Bitkiler	233 tür	%70.39
Diğer hayvanlar	1 tür	%0.3

Tablo 1: Tür Say etkinliği sonuç tablosu

Anadolu melikesi	<i>Melanagia larissa</i>	30 gözlem
Saçlı keten	<i>Linum hirsutum</i>	23 gözlem
Uyuzotu	<i>Scabiosa</i>	21 gözlem
İspanyol kraliçesi	<i>Issoria lathonia</i>	14 gözlem
Tüylü kısamahmutotu	<i>Teucrium polium</i>	14 gözlem

Tablo 2: Tür Say etkinliğinde en çok kaydedilen 5 tür

3. Etkinliğin ODTÜ için önemi

Ormanlık alanlar, bozkırlar, çalılıklar, sazlıklar, dereboyu bitki örtüsü, göller ve yerleşim alanlarından oluşan ODTÜ arazisi, bu özellikleri dolayısıyla bitki ve hayvan çeşitliliği açısından oldukça zengindir.

Şehir merkezinin çok yakınında yer alan ODTÜ arazisi, şehrin havasını temizleyen bir akciğer görevi görür. Milyonlarca ağacıyla Ankara iklimine yumuşatıcı katkısı bulunur. Öğrenciler ve özel ilgisi ya da uçaş alanı doğa olan birçok insan için açık hava laboratuvarıdır. Özellikle doğa sporlarıyla uğraşan insanlar için açık havada doğayla başbaşa spor yapma fırsatı sunar. Şehir yaşamının stresinden kurtulmak, ruhsal bir dinlenme ve rahatlama isteyen insanlar için Ankara çevresinde bunu sağlayabilecek yegane doğal alandır. En önemlisi de yetişecek yeni nesillerin doğa kavramını yerinde öğrenebilmeleri için en önemli doğa eğitim alanı olma özelliği taşır. ODTÜ doğasının bize sunduğu tüm bu ekosistem hizmetleri, alanın korunmasını gerektiren nedenlerden sayılabilir. TürSay etkinliği, sağladığı halk katılımı sayesinde kampüsteki yaban hayatının Ankaralılarınca tanınmasını sağlayarak etkin koruma için gerekli ilk adımı sağlar.

4. İlerisi için Öneriler

ODTÜ kampüs alanında ilk kez gerçekleştirilen Tür-Say etkinliği uzman doğa bilimcilerin desteğiyle alanda kısa sürede önemli sayıda türün tespit edilmesine olanak sağlamıştır. İleride yapılması planlanan daha kapsayıcı bir tür tespit çalışması için önerilerimiz, etkinlik sonrası katılımcılara gönderilen kısa değerlendirme anketine gelen yanıtlarla birlikte aşağıda listelenmiştir.

Organizasyonla ilgili öneriler:

1. Tür-Say etkinliğinin, proje kapsamında gerçekleştirilen 3 büyük Öğrenme Etkinliğinin son günü için planlanmış olması, bu nedenle hazırlık için gerekli zamanın ayrılamamış olmasından dolayı etkinlik duyurusu etkin bir şekilde yapılamamış olması ve hafta içi çalışma saatlerine denk gelmesi nedeniyle gözlemci sayısı beklenenin altında kalmıştır. Katılımcı sayısı tüm alanın taranması için yetersiz kalmış, 21 alandan yalnızca 6'sında tür taraması yapılabilmektedir. İleride yapılması planlanan Tür-Say etkinlikleri başlıbaşına bir etkinlik olarak planlanmalı ve yeterli ön hazırlık süresi tanınmalıdır.
2. Çalışma sırasında tür tanıma amacıyla kullanılacak malzeme/materyaller popüler bir dille ve görsel olarak desteklenerek hazırlanmalı, kullanılan tür

kayıt listesi türlerin Türkçe isimlerini de içermelidir. Tür gözlemini iyileştirici materyaller kullanılmalı. Örneğin, en fazla sayıda böcek türü tespitini sağlamak amacıyla belirli alanlara bir gün önceden böcek tuzakları yerleştirilebilir, grupların alanda bu böcek tuzaklarını ziyaret ederek tür gözlemi yapmaları istenebilir.

3. Katılımcılardan ön kayıt sırasında ilgi alanları/yeterlilikleri konusunda daha detaylı bilgi toplanmalı, böylece gruplar oluşturulurken bu uzmanlıklardan grupların faydalanması sağlanmalıdır. Mümkünse tüm gruplarda bir ya da birkaç uzman doğa bilimci bulunması sağlanmalıdır.
4. Katılımcılar için isim etikleri hazırlanmalı, böylece grupların birbirleriyle kaynaşmalarına yardımcı olunmalıdır.
5. Gruplardaki yaş dağılımlarının daha homojen olması, grubun arazide bir arada kalmasını kolaylaştırabilir.
6. Açılışta ve kapanışta katılımcılara uzmanlarla bir araya gelme fırsatı verilmesi katılımcıları heyecanlandıracak ve motivasyonlarını artıracaktır.
7. Açılışta, gruplar araziye çıkmadan önce, TürSay etkinliği, amacı, önceki etkinlikleri sonuçları ve neden önemi olduklarıyla ilgili bir bilgilendirme yapılması sürecin daha verimli geçmesini sağlayabilir.
8. Etkinlik kapanışının bir kutlama havasında yapılması bir sonraki etkinliğe katılımı teşvik edebilir. Kapanış sırasında gün boyu çekilen tür ve araziden grup fotoğrafları beyaz perdeye yansıtılarak paylaşılabilir.

Zamanlamayla ilgili öneriler:

1. Etkinlik süresi gündüz saatleriyle kısıtlı olduğundan gececi türler dışarıda bırakılmıştır. Gececi türleri de kapsayacak 24 saatlik etkinlikler , ya da gece gözlemleri planlanabilir.
2. Katılımcıların araziye çıkış saatleri için alternatif saatler belirlenirse, örneğin 9:00 ve 14:00 gibi, geç katılabilecek kişiler de etkinliğe dahil olabilir.
3. Tür-Say etkinliğinin yılın farklı zamanlarında tekrarlanması daha kapsamlı bir tür tespiti yapılmasını sağlar.

Kayıt tutulmasıyla ilgili öneriler

1. Etkinlik süresince katılımcılar Inaturalist mobil uygulaması kullanmaya teşvik edilmiş, kayıt esnasında olabilecek sorunları önlemek amacıyla whatsapp gruplarıyla da kayıt girdisi yapılmasına izin verilmiştir. Ancak whatsapp uygulaması aracılığıyla aktarılan kayıtların tür tespiti çoğunlukla yapılamamıştır. Inaturalist uygulamasının bundan sonraki TürSay etkinliklerinde kullanılmasına devam edilebilir, ancak öncesinde uygulamanın tüm katılımcıların telefonunda çalışır şekilde yüklü olduğundan emin olunması ve nasıl kullanılacağını iyi anlatılması gerekir.
2. Inaturalist'e yüklenen tür fotoğrafları eş zamanlı olarak, ya da sonrasında uzman doğa bilimciler tarafından incelenerek tür tespitleri yapılır. Bu nedenle, inaturaliste yüklenen fotoğrafların görüntü kalitesinin tespate uygun olması

gerekir. Etkinlik öncesinde katılımcılara “tür fotoğrafı nasıl çekilir” konulu kısa bir eğitim verilmesi tür kaydı ve tanımlaması yapılırken fotoğraf kirliliği olmasını engelleyebilir. Eğitimde, ne fotoğrafı çekeceğim, ne fotoğrafı çekmeyeceğim, nasıl çekeceğim gibi soruların yanıtları net bir şekilde verilmelidir. Mümkünse her grupta profesyonel fotoğrafçı bulunması sağlanabilir.

6. Sonuç

ODTÜ Kampüsü Ankara kent alanı içinde korunabilmiş yegane doğal alandır. Ankaralıların sağlığı için çok önemli bir değere sahiptir. Küçük bir bölgesinde gerçekleştirilen bu çalışmayla 424 taksona ait kayıt elde edilmiş, pek çok gözlem ise görüntü kalitesi nedeniyle tanımlanamamıştır. Yılın farklı aylarında ve günün farklı saatlerinde ortaya çıkan türlerse sayıma dahil edilememiştir bile. Eksikler gözden geçirilerek daha etkin bir programla yılın farklı zamanlarında farklı alanlarda yeniden tekrarlanması hem Ankaralıların ODTÜ doğasında bilgilenmesi hem de ODTÜ doğasının biyolojik çeşitliliğinin tespiti için faydalı olacaktır.

Tür-Say Ekibi

Uzmanlar

Prof Dr. Cemal Can Bilgin
Prof Dr. Mecit Vural
Doç. Dr. Evrim Karaçetin
Dr. Uğur Siyami Zeydanlı
Mert Elverici
Süleyman Ekşioğlu

Doğa Eğitimcileri

1. Vildan Acar
2. Kardelen Mutlu
3. Doruk Karalar
4. Olgu gizem Birgi
5. Aysun Bolat
6. Ceren Maden
7. İbrahim Kışla
8. Umut Hasanoğlu
9. Ufuk Sarısaltık
10. Nesrin Mehtap Aydın
11. Melek Mercantaş
12. Ekin Yılmaz
13. Andromachi Keskilidou
14. Aimilia Lempesi
15. Aimilia Kontogianni
16. Hargrave Alexander Francis
17. Maria Kontova
18. Fiammetta Locatelli
19. Grongia
20. Benedetta
21. Sylvia
22. Sezgi
23. Apithanny Bourne
24. Douglas Boyes
25. Amy Staff
26. Megan Sherby

Organizasyon

Banu Binbaşaran Tüysüzoğlu, Proje Sorumlusu
Fethiye Arslantaş, Proje Asistanı

Ekler:

- EK1. TürSay2018 iNaturalist tür listesi
- EK2. Tür-Say Davetiye
- EK3. Tür-Say Etkinlik Bilgilendirme
- EK4. Katılımcı Mütabakat Formu
- EK5. Tür-Say'da Doğa Rehberi Olmak
- EK6. ODTÜ Türsay Arazi Haritası
- EK7. Tür-Say Katılımcı Değerlendirme Anketi
- EK8. TürSay2018 Değerlendirme Anketi Cevapları